

A curriculum-elmélet jelentősége a lelkipázkók szakirányú továbbképzési programjában

Török Gábor Pál

Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közszolgálati Kar Mentálhigiéné Intézet
torok.gabor@public.semmelweis-univ.hu

Ha egy felnőttképzési program – jelen tanulmányban egy posztgraduális szakirányú továbbképzés – a hallgatók jelentkezési motivációihoz adekvátan kapcsolódik és célkitűzéseit valamint az oktatásban alkalmazott képzési módszereit megfelelően választja meg, akkor várhatóan a hallgatók számára a munkavégzésüket közvetlenül befolyásoló, használható ismereteket tud nyújtani, és ezzel lehetővé teszi számukra, hogy munkavégzésük során választ tudjanak adni azokra a kihívásokra és konkrét igényekre, amikkel felkeresik őket. Ez lehet a záloga a szak sikerességének. Egy képzési program eredményességéhez szükséges, tehát hogy az adott szakterület tudományos eredményeinek és szakmai szempontjainak, az oktatási folyamat célkitűzéseknek, valamint a hallgatói igényeknek egyaránt megfeleljen. Posztgraduális szinten, minden továbbképzés felfogható egyfajta piaci tevékenységnek is, ahol az oktató intézmény képzési kínálata az „áru”, a hallgatók a „vevők”, az ellátottak és munkáltatók pedig a „felhasználók” (Lukács, 2002). Mindhárom részről megfogalmazhatóak elvárások és eredményességi szempontok is. Az „árukapcsolat” mindhárom szereplőjének a nézőpontját figyelembe kell venni, ha egy szakirányú továbbképzést eredményesen akarunk működtetni.

A lelki egészség védelméért dolgozó segítő szakemberek egyik csoportjában, a lelkipázkók körében is olyan képzési programnak lehet létjogosultsága és hosszútávon sikere, amely ténylegesen figyelembe veszi a „vevők és felhasználók”, legfőképp a hallgatók tanulási szükségleteit, motivációit. Szakirányú továbbképzési formában ehhez illeszkedve, erre építve érdemes a tananyagot az oktatási módszereket és a kitűzött fejlesztendő kompetenciákat meghatározni, majd pedig a képzési folyamat eredményességét felmérni és visszacsatolni.

Curriculum-elmélet meghatározása és jellemzői

Ilyen több nézőpontból is eredményes, rugalmas, reflektív, jelentkezési igényekre épülő képzési program, a curriculum-elmélet alapján dolgozható ki. Az alapképzésekre leginkább jellemző tantervi műfajok közül az úgynevezett előíró tantervekre ugyanis a központi szabályozás és az ideológiai meghatározottság jellemző, s így nem elég rugalmasak ahhoz, hogy kövessék a képzési tapasztalatot, nem nyújtanak autonómiát a képzésszervezésben a külső elvárások beépítéséhez és nyomon követéséhez (Ballér, 2004). A curriculum az a tantervi műfaj, amelyet rugalmas tartalmi szabályozás jellemez és amely az oktatás folyamatát komplex rendszerként kezeli, egyensúlyt keresve a változás és állandóság, a külső elvárások és belső szakmai képzési célkitűzések között (Perjés & Vass, 2009). A kompetencia alapú curriculum az „egyensúlyteremtés művészete”, mivel az átadott tudás alkalmazhatóságát tekinti rendezőelvnek és arra törekszik, hogy figyelembe véve az egyéni igényeket és társadalmi trendeket, kiszűrje azokat a fejlesztendő

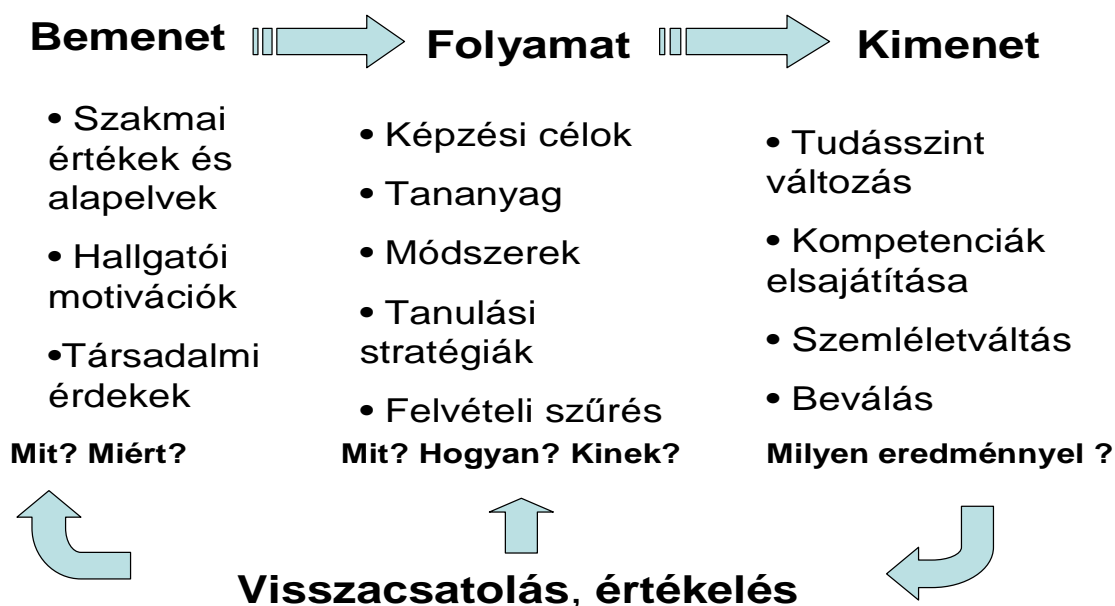
kompetenciákat, amik mindkettőnek megfelelnek (Szebenyi, 1994). Ez a megközelítés biztosítja a továbbképzési koncepció társadalmi adaptivitását, piacképességét és folyamatos fejlesztését.

Egy curriculum kidolgozása összetett oktatástechnikai feladat. Konkrét lépései vannak, melyek magába foglalják a tantárgyi programok kidolgozását is, de ennek során olyan tényezők figyelembe vételét is, melyek más tantervi formák esetén gyakran mellékes vagy semmilyen szerepet nem kapnak. Fókuszba helyezi a használhatósági szempontokat. (1) Leírja a folyamat céljait az elmélet oldaláról és abból a „világból merítve” is, amelyben a hallgatóknak majd dolgozniuk kell. (2) Felméri, hogy minek a tanítására van szükség és igény. (3) Meghatározza, hogy a tanulók milyen alapvető ismeretekkel rendelkeznek már. (4) Motivációik alapján kiszűri, hogy mik azok a lényeges pontok, ahol át kell hidalni a szakadékot aközött, amit már tudnak és amit tudniuk kellene.

Az egyetemi alap és mesterképzésekre döntően a „tudományos ismeretátadás” jellemző. A posztgraduális továbbképző szakok és általában a felnőttképzések szervezésénél egyre inkább a kompetenciákból kiinduló pragmatikus használhatósági szempontok kerülnek előtérbe (Polónyi, 2003). A belső, tapasztalati alapú motiváltságnak a figyelembe vétele az andragógiának lényegi vonása, gyakran alkalmazott gyakorlati alapelve (Maróti, 2005). Ma már a felnőttképzések egyik legfontosabb közös jellemzője az a törekvés, hogy a képzésben lévőköt a saját tapasztalataik feldolgozásán keresztül vezessék el az új ismeretek befogadásig és az új cselekvési módok elsajátításáig.

A curriculum-elméletre épített képzési folyamatterv, a képzést szabályozott rendszernek tekinti, figyelmet szentel a képzést szabályozó szükségletek meghatározásának, azaz a hallgatók motivációinak és tapasztalati háttérének megismerésének, az elért eredmények tesztelésének. Folyamatos visszacsatolások biztosítják a rendszer önszabályozását, a résztvevők érdekeltségét és a program fejlesztését.

1. ábra. A curriculum szemléletű képzésszervezés rendszere (vö. Báthory, 1992)

Az alábbiakban bemutatott továbbképzőszak képzési koncepciója erre a képzésszervezési elméletre épül, mind a szak kidolgozásában mind pedig a működtetésében fontos szerepet kapnak a curriculum-elmélet legfontosabb jellemzői: azaz a több szempontú, empirikus vizsgálati adatokra épülő képzéstervezés, a képzési folyamat eredményességvizsgálatok általi monitorozása és ehhez kapcsolódó beválás vizsgálatok.

A lelkipálosok továbbképzési programjának kidolgozása

A lelkipálosítás a lelki egészség védelmére irányuló segítő tevékenységek egyik részterülete. Specifikumát a spirituális és vallási tartalmakhoz való viszonya és ez alapján kialakuló munkamódja határozza meg. Vallási orientációja miatt segítő aktivitását alapvetően befolyásolja a társadalmi környezet és az egyházak társadalmi szerepvállalási lehetősége.

A rendszerváltás után Magyarországon a lelkipálosítás helyzete és a lelkipálosítás továbbképzésének a lehetősége alapvetően megváltozott. Lehetőség nyílt a korábban elhatárolt tudományterületek közeledésére, interdiszciplináris együttműködések kialakításra. A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézete ebben az új helyzetben, képzési tapasztalataira építve, egyházi felsőoktatási intézményekkel együttműködve, hittudományi alapvégzettségük számára indított humántudományi továbbképzést. A 2002-ben indult továbbképzés tanterve a curriculum elmélet alapján, az oktatási folyamatot több irányból szabályozott rendszernek tekinti, melyben fontos szerepet kap a program célkitűzésinek és oktatási módszereinek empirikus kutatásokon alapuló felülvizsgálata. Ez biztosítja a szak társadalmi adaptivitását és hatékonyságát.

A hittudományi képzések területén az alapképzésekben Magyarországon is elméleti felkészítésen van a nagyobb hangsúly. Emiatt alapvetően fontos, hogy a lelkipálosítás továbbképzésében az oktatás olyan közel történjen az alkalmazáshoz, amennyire csak lehetséges. A lelkipálosítói feladatokra való felkészülés is összetett képzési struktúrát igényel. A képzés kidolgozásában számos tényezőt figyelembe kell venni a hatékony ismeretátadás érdekében. Az integráció, a gyakorlatközpontúság, a multidiszciplinaritás, a továbbképzési jelleg, a lelkipálosítás önállósodása mind olyan tényező mely befolyásolja a képzési módszereket és a tananyag elrendezését. A különböző tudományterületek elméleti és gyakorlati ismereteinek - az alapvégzettséget és az adott területen már megszerzett tapasztalatokat figyelembe véve - integráltan kell megjeleníteniük, figyelembe véve a jelentkezők tanulási körülményeit és adottságait, és ennek megfelelő felnőttoktatási módszereket kell alkalmaznia. A képzés felépítése során az andragógiai módszerek kiválasztásakor figyelembe kell venni, hogy a továbbképzésen szerzett ismereteknek a teológiai végzettséghez kötött lelkipálosítói alaphivatást kell gazdagítaniuk, és a lelkipálosító tevékenységi körét bővíteniük egy-egy speciális területen, kijelölve a képzettségnek megfelelő kompetenciahatárokat és az új szakterület kapcsolódási pontjait. E komplex megközelítés csak rugalmas, rendszerszemléletű képzési koncepció kidolgozása révén valósulhatott meg.

A curriculum-elmélet alapján kidolgozott képzési alapelvek és célkitűzések

A szak nem a hittudományi ismeretek gyarapítását tűzte ki céljául, hanem a felsőfokú hitéleti végzettséggel – azaz lelkigondozói kompetenciával - már rendelkezők számára kíván speciális továbbképzést adni. A lelkigondozók alapképzése a hitéleti képzésben történik, tehát az itt szerzett diplomájukkal ők már lelkigondozói feladatok ellátására felkészültek és arra jogosultak. Ezért Hermann Stenger megkülönböztetését alapul véve, a jelentkezők lelkigondozói illetékességi kompetenciájára építve, a személyi kompetenciájuk fejlesztését helyezi központba. (Stenger, 1988) Cél, hogy a lelkigondozással foglalkozók önmaguk alkalmasságán dolgozva, a segítséghez szükséges humántudományokban kidolgozott kompetenciákat elsajátítva, spiritualitásuk hiteles tolmácsolói legyenek a különböző élethelyzetű kliensek személyes kísérésében, a más szakemberekkel való együttműködésben, a közösségek és intézmények vezetése közben (Csáky-Pallavicini, 2003a).

A szakalapítók által megfogalmazott alapvető irányvonalak rögzítése után egy curriculum kidolgozó szakmai csoport jött létre, melyben éppen az inter- és multidiszciplináris megközelítés célkitűzés miatt a legkülönbözőbb szakmai identitással és gyakorlati tapasztalattal rendelkező szakemberek vettek részt. A „mediátor csoportnak” nevezett szakmai fórum, a képzést megelőző két évben és az első évfolyam képződése alatt negyedévi rendszerességgel találkozott, és egy külföldi vezetőpáros segítségével kidolgozta és pontosította a curriculum alapelemeit. A csoport elnevezése arra utalt, hogy a feladatául tűzte ki a közvetítést a lelkigondozás különböző lehetséges szinterei és az oktatás, valamint a különböző tudományterületek között, és kidolgozták az alapkoncepciót, azaz annak módját, hogy milyen alapelvek mentén, mely kompetenciák fejlesztésére és hogyan törekedjen a képzés. Ebben a munkában a személyes tapasztalatok összegyűjtése mellett empirikus kutatások is indultak illetve ide vonatkozó kutatások eredményeire is támaszkodtak. A kórházi betegek és dolgozók körében végzett felmérés, rámutatott a lelkigondozói munka iránti igényekre (Csáky-Pallavicini, 2003b). Az egyházak karitatív és szociális segítségnyújtó tevékenysége iránti társadalmi bizalom és elvárás mértékének változását is felmérések igazolták (Tomka, 2001).

Az elméleti tájékozódás és empirikus gyűjtőmunka után a szak alapvető célkitűzései az alábbi pontokban összegződtek:

- (1) Multi- és interdiszciplináris megközelítésben hiteles képet adjon a mai emberről és társadalomról.
- (2) Az elmélet kapcsolódjon össze olyan gyakorlatorientált, készségfejlesztő és önismereti munkával mely változást eredményez a hallgatók szemléletében és mindennapi gyakorlati tevékenységükben.
- (3) A lelkigondozást ne csupán pszichológiai irányultsággal, hanem a mentálhigiénés szemléletnek megfelelő más tudományágak ismereteivel alapozza meg: a pedagógia, a szociálpolitika, a szociális munka, az egészségtudomány releváns elemeivel, mert nélkülük nem képzelhető el sem a lelkigondozott pszichoszociális helyzetének megértése, sem a továbbvezető utak, lehetőségek együttes keresése.
- (4) Vegye figyelembe az új társadalmi kihívásokat és a hitéleti képzések változó rendszerét.
- (5) A felnőttképzési módszerekre épülő, dialógikus tanulási folyamatot biztosítson, ezzel segítse az új ismeretek reflektált integrációját az

alapképzésben elnyert hittudományi ismeretekbe, valamint a már megszerzett tapasztalatokba.

(6) Helyzetfelmérő és folyamatkövető, minőségbiztosítási kutatások biztosítják a folyamatos visszacsatolást és fejlesztést.

E célok megvalósításához rugalmas tantervi keretben kell gondolkodni, ami nem ad hoc változtatásoknak ad teret, hanem a módszeres reflektálásra, empirikus kutatásokra építve.

A képzési folyamat elemeire tekintettel (ld. 1. ábra), három fontos területen mutatkoznak mérési lehetőségek. (1) Bemenet (input): hallgatói igények felmérése. (2) Folyamat (process): képzési célok megvalósulása. (3) Kimenet (output): a szerzett ismeretek hatékony alkalmazása. A képzés elindítása óta lelkigondozó szakirányú továbbképzésen e szisztematikus reflexió részét képezik az eredményességvizsgálati kutatások (Tomcsányi et al., 2003; Török et al., 2012; Török & Joób, 2013).

E felmérések eredményei arra mutatnak rá, hogy a lelkigondozók továbbképzésében a kompetencianövekedés, a szakmai identitás erősítése általa jön létre, hogy a továbbképzésbe belépő hallgató alapképzettségét és ehhez kapcsolódó tevékenységéből fakadó tapasztalatát figyelembe véve megtörténik az új ismeretanyag (kompetenciák) és a régi integrációja. Az új ismeretek nem egy új szakmai identitás kialakítását segítik elő, hanem azokhoz a munkatapasztalatokhoz kapcsolódnak és azt a segítői magatartást erősítik, melyek őket (mint felnőtt tanulókat) a képzésbe való belépésre motiválták. Ha szakmai felkészültségük és személyes alkalmasságuk egyaránt fejlődik, és ezáltal csökken a kiégéshez vezető frusztrációs helyzetek identitásgyengítő hatása, munkájukat ellátva szolgálják a lelki egészség védelem területén jelentkező társadalmi igényeket.

Összefoglalás

A curriculum-elmélet alapján kidolgozott rendszerszemléletű tanterveknek fontos eleme a képzési program többszintű empirikus kutatása és az eredmények visszacsatolása. Ez biztosítja a képzés társadalmi adaptivitását és a jelentkezők érdekeltségét, valamint leírhatóvá és ellenőrizhetővé teszi a képzési folyamatokat. Ennek ellenére ma még kevés képzés veti alá magát egy olyan folyamatnak, mely tantervi módosításokat is eredményezhet.

Irodalomjegyzék

- Ballér E. (2004). *A tantervelmélet útjain*. Budapest: Aula.
- Báthory Z. (1992). *Tanulók, iskolák, különbségek. Egy differenciális tanításelmélet vázlata*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Csáky-Pallavicini R., Nemes Ö., Török G., & Tomcsányi T. (2003a). Merre tart a lelkipozítás? Továbbképzés és modellek. *Embertárs*, (1), 34-39.
- Csáky-Pallavicini R., Ittész A., Szabó T., Vári A., Mestrházi A., & Tomcsányi T. (2003b). A lelkipozítással kapcsolatos ismeretek és igények vizsgálata kórházi betegek között. *Embertárs*, (1), 40-45.
- Lukács P. (2002). Piaccá lett felsőoktatás. *Élet és Irodalom*, 46 (6), 9-10.
- Maróti A. (2005). *Tanulmányok és előadások a felnőttek képzéséről*. Budapest: Nyitott Könyv.
- Perjés I., & Vass V. (2009) A curriculum műfaj fejlődése. In Perjés I., & Vass V. (szerk.), *A kompetenciák tantervesítése. A tantervi szabályozás meghatározó elemei, a tantervi paradigmák komparitistikája* (pp. 11-24). Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- Polónyi I. (2003) Befektetés a tanulásba. Nyitott iskola – tanulótársadalom. In *Az Országos Közoktatási Intézetkonferenciája*. Budapest: OKI.
- Stenger, H. (1988). *Eignung für die Berufe der Kirche*. Freiburg im Breisgau: Herder.
- Szebenyi P. (1994). Tantervkészítés egykor és most. *Educatio*, (3), 345-354.
- Tomcsányi T., Csáky-Pallavicini R., & Török Sz. (2003). Nicht-theologische fachliche Fortbildung für Absolventen theologischer Studiengänge. Zwei ostmitteleuropäische Ausbildungsmodelle und Forschungsergebnisse. *Wege zum Menschen*, 55, 165-176.
- Tomka M. (2001) Hagymányos (vallási) értékek a modern társadalomban. *Educatio*, (3), 419-433.
- Török G., Tomcsányi T., Ittész A., Martos T., Semsey G., Szabó T., & Somosiné Tésenyi T. (2012). Ein ökumenisches Modell der Weiterbildung in Seelsorge: Geschichte und Ergebnisse der Evaluationsforschung der Weiterbildung. *European Journal of Mental Health*, (1), 24-57.
- Török G., & Joób M. (2013). A mentálhigiénés szemlélet jelentősége és integrálása a lelkipozításba. In Ittész G. (szerk.), *Cura mentis – salus populi: Mentálhigiéné a társadalom szolgálatában: Ünnepi kötet Tomcsányi Teodóra 70. születésnapjára / Festschrift für Teodóra Tomcsányi zum 70. Geburtstag* (pp. 417-429). Budapest: Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet.